

ÇOCUK HAKLARI ÜZERİNE

(Seçkin Araştırmalarla
Eleştirel Okumalar-I)

Doç. Dr. Erdem HAREKET

Doç. Dr. Erdem HAREKET

ÇOCUK HAKLARI ÜZERİNE
(Seçkin Araştırmalarla Eleştirel Okumalar-I)

ISBN 978-625-6652-84-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mart 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi
Kapak Resmi Sanatçısı: M. Sefa Çakır

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Çocuklar İçin Daha Yaşanabilir Bir Dünya İnşa Etme Yolunda
Mücadele Eden Tüm Çocuk Hakları Savunucularına...*

Doç. Dr. Erdem HAREKET

Doç. Dr. Erdem HAREKET, akademik kariyerine 2013 senesinde Kırıkkale Üniversitesi'nde başlamıştır. Çocuk hakları ve eğitim hukuku üzerine gerçekleştirdiği yüksek lisans ve doktora çalışmaları süresince, yurtiçi lisansüstü bursiyeri olarak TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir. Araştırmacı çalışmalarında çocuk hakları, çocuklara insan hakları eğitimi, eğitim hukuku, sosyo-kültürel teori, söylem teorisi, disiplinlerarası çocuk çalışmaları, dijital medyada çocuk ve çocuk hakları, insan hakları teorisi, hak eğitimine dönük eylem modelleri, etnografik çocuk hakları araştırmaları ve nitel metodoloji alanlarına odaklanmaktadır. Dr. Hareket, çocuklara ve eğitimcilere yönelik ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca desteklenen çocuk hakları ve insan hakları eğitimi içerikli çeşitli projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır ve bu kapsamda çalışmalarını sürdürmektedir. Halihazırda *International Children's Human Rights Education Research Network* üyesidir ve ağ bünyesinde uluslararası araştırmacı olarak çalışmalarına devam etmektedir. Dr. Hareket'in, uluslararası saygın dergilerde yayımlanmış çocuk hakları üzerine gerçekleştirdiği çok sayıda araştırma makalesi, aynı konularda editörlük ve yazarlık yaptığı kitap ve kitap bölümü çalışmaları ve yine çok sayıda uluslararası araştırma tebliğleri bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0003-3903-7057

ÖN SÖZ

Çocuk haklarına dair ilginç ve kaygılarımızın eş zamanlı olarak artış gösterdiği bir dönemi yaşamaktayız. Bir taraftan ülkelerin ve insanların çocuk hakları konusuna dair, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin kabulü sonrasında küresel boyutta artış sergileyen ilgisi, bir taraftan da deneyimlemekte olduğumuz dijital dönüşüm ile çocukları ilgilendiren tüm alanlarda gözlemlenen risk alanlarının daha da belirginleşmesi... Ve bu iki kutupta cereyan eden “gelişmelerin ve olayların” ise birbirlerine karşı göstermekte olduğu paradoksal teşvik ve iç içe geçmişliğin karşı konulamaz döngüsü karşısında, çocuk hakları savunucuları ve araştırmacıları olarak temel dayanaklarımızı, yine çocuk hakları araştırmaları üzerine inşa etme noktasında gösterdiğimiz güçlü duruş...

Bu perspektiften baktığımızda, çocuk haklarını bir bütün olarak yorumlama, farklı araştırma ekollerini tanıma, araştırma alanına dair daha kapsamlı bilgilere erişme ve teoride dahil olmak üzere disiplinlerarası ve interdisipliner dokuda yeni bilgiler üretebilme yolunda çocuk hakları araştırmalarının, bizler için son derece kritik bir öneme sahip olduğunun bir kez daha altını çizmek gerekmektedir. Bu araştırmalarda, çocuk haklarına dair hangi boyuta odaklanılmış olduğu ve ilgili araştırma alanına ne türden bir katkı sağladıkları elbette dikkate alınması gereken bir diğer önemli husus. Ancak mutabık kaldığımız kuşkusuz bir nokta var ki, o da: Tüm dünya çocuklarının haklarının gözetilmesine ve bunların yaşamın tüm noktalarına gerçekten aktarılabilmesine yönelik kapsayıcı bir bilimsel literatürün ancak tüm dünyadaki çocuk hakları araştırmacılarının iş birliğine dayalı gayretleri ile oluşturulabileceğidir. Bu husus bize, çocuk hakları araştırmalarına yönelik okumalarımızda, küresel yaklaşımların ve araştırma anlayışlarının entegrasyonuna yönelik farkındalığın ne denli vazgeçilemez değerde olduğunu hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmalara yönelik okumalarımızın ne denli yorumlayıcı, eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşım zemininde gerçekleştirilmesi gerektiğinin de göz önünde bulundurulması gerektiğine inanıyorum.

Bu eser de tam olarak bu motivasyondan beslenerek hazırlanmıştır. Çocuk hakları ve eğitim hukuku ile ilişkili çalışmalarda her ne kadar uluslararası literatür okumaların önemine dair bir bilince sahip olsak da bu konuda okuyuculara daha fazla teşvik sağlanması gerektiği kanaatindeyim. Bilhassa da araştırma alanının ilerleyişinde öncü pozisyonda yer alan ülkelere veya araştırmacılara ait eserlerin ele alınması hususunda... Bu kitap, halihazırda her biri ile çalışma fırsatına sahip olduğum, çocuk hakları ve çocuklara insan hakları eğitimi araştırmaları alanında son derece saygın bilimsel kariyerlere sahip beş farklı bilim insanı tarafından kaleme alınmış ve yayıncılık skalasında, en saygın ve güvenilir ölçekler içerisindeki

uluslararası bilimsel dergilerde yayımlanmış seçkin araştırmalara dönük gerçekleştirilen eleştirel okumaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ocuk hakları odaklı bu araştırmalar üzerinden gerçekleştirilen eleştirel okuma örnekleri ile okuyuculara, hem ocuk hakları literatüründen efektif bilgiler sunmaya hem de her okuma bölümü içerisinde yer verilen interaktif etkinliklerle, eleştirel okumaların daha verimli gerçekleştirilmesinin yollarını sağlamaya çalıştım. Eserin, ocuk haklarına dair hazırlanmış ana bilimsel kaynaklara eşlik edecek, yardımcı bir kaynak olarak alana katkı sunacağına inanıyorum.

Yoğun, kapsamlı ve yorucu okumaları bir rutin haline getiren uzun soluklu bir mesainin ürünü olan bu eserin şimdiden, tüm okuyucuların üzerine uzun düşünce zamanları geçirerek aynı zamanda da keyifle okuyacak olmalarını ve ocuk haklarına dair yaklaşımlarına farklı bir lens sağlayacağını ümit ediyorum. Bitirmeden önce, esere dair göstermiş oldukları yüksek ilgi ve basım sürecindeki desteklerinden ötürü tüm Pegem Akademik Yayıncılık ailesine ve kapak görselinde yer alan resmi ile bu eserimde de sanatsal, manidar ve kıymetli dokunuşu ile beni yalnız bırakmayan sevgili M. Sefa ÇAKIR'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. Erdem HAREKET

Mart 2024, Ankara

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
1. Bölüm: Eğitimsel Çocuk Hakları Araştırmalarında Teorileştirme Günüyüzüne Çıkıyor.....	1
Okuma Metni Künyesi.....	1
Okuma Sonu Etkinliği	24
2. Bölüm: Eğitim Ortamlarında Hak Gerilimleri ve Çatışmalar: Bir Çözüm Modeli Önerisi.....	25
Okuma Metni Künyesi.....	25
Okuma Sonu Etkinliği	49
3. Bölüm: İnsan Hakları Eğitiminde Geri Bırakıcı Sorunlar: Bilimsel Çalışmalar Odağında Bir Orta Yol İnşası Mümkün mü?	51
Okuma Metni Künyesi.....	51
Okuma Sonu Etkinliği	77
4. Bölüm: Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Hakları Çalışmalarında Disiplinlerarasılığın Esasları.....	79
Okuma Metni Künyesi.....	79
Okuma Sonu Etkinliği	93
Kaynakça.....	95

1. BÖLÜM

EĞİTİMSEL ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARINDA TEORİLEŞTİRME GÜNYÜZÜNE ÇIKIYOR

Okuma Metni Künyesi

Başlık:	<i>Theorising in Educational Children's Rights Research (A Systematic Review of Publications 2012–2021)</i>
Yazar/lar:	<i>Jenna Gillett-Swan, Ann Quennerstedt, & Zoe Moody</i>
Yayın Yeri:	<i>The International Journal of Children's Rights</i>
Yıl:	2023
Cilt ve Sayı:	31
Sayfa:	137–166
DOI:	<i>doi:10.1163/15718182-31010003</i>

Dr. Gillett-Swan, Dr. Quennerstedt ve Dr. Moody’i bu çalışmayı gerçekleştirmeye sevk eden temel itici gücü, 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabulü gerçekleştirilen ve dünya milletlerinin imzasına sunulan Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nin yarattığı yankı atmosferi ile artış trendi sergilemeye başlayan çocuk hakları araştırmalarındaki; eleştirel yaklaşımların geri planda tutulması, kabul edilmiş ve benimsenmiş yaygın görüşlerin sorgulanması ve bunlara yönelik bilimsel temelli meydan okumalara mesafeli durulması ve bu konuda araştırmacıların gösterdiği isteksiz tutumlara yönelik gözlemler ile temellendirmek mümkündür. Nihayetinde Dr. Gillett-Swan, Dr. Quennerstedt ve Dr. Moody (2023)’nin bu çalışmalarında, eğitimsel çocuk hakları araştırmalarında, nelerin bir “teori” olarak konumlandırılmış olduğu ve bu teorilerin araştırmalar açısından sahip olduğu işlevsel yönler üzerinden tartışma odaklı derinlemesine bir inceleme gerçekleştirdiklerini görüyoruz.

Nitekim bu itici gücün arkasında yer alan dinamikler araştırmacıları, halihazırda bu durumun çocuk hakları araştırmalarının teorileşme ve özgün bir teori-den beslenme konusundaki eksiklikler ile ne derece ilişkili olabileceği üzerine bazı sorgulamalar yapmaya sevk etmiştir. Bu konunun kapsamlı bir tartışmaya ihtiyaç duyduğu düşüncesi ayrıca, çocuk hakları araştırmaları literatüründeki teorileşme fazlalığı ve bunun tam aksine eksik teorileşme perspektiflerinin ortaya koyduğu paradoksal durum tarafından da motive edilmiştir. Bununla birlikte, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin kabulünden bugüne kadar geçen yaklaşık otuz dört yıllık bir süre periyodunda literatüre dahil olan eğitimsel çocuk hakları araştırmalarının, belirli konular ekseninde kümelenediğinin görölmüş olması da muhtemelen bu sorgulama ihtiyaç konusunda araştırmacılar üzerinde daha da motive edici bir etki oluşturmuştur. Nitekim araştırma metni içerisinde, araştırmacılar tarafından bu görüşle düşünsel anlamda paralellik gösteren farklı tespitlere fazlaca yer verilmiş olduğunu görmek, bu öngörümüzü desteklemektedir. Bu tespitler, çocuk hakları alanında uluslararası bir fikir birliği oluşturma veya uzlaşı düşüncesi içeriği biçiminde yoğunlaşmış vaziyette karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi' nin geniş kapsamı göz önüne alındığında, çocuk hakları alanındaki araştırma literatürünün, belirli araştırma konuları ekseninde şekillenmiş ve bu yönde ağırlık kazanmış olmasının olası gerekçeleri üzerine tartışınız.

Bu noktada Albert Einstein'ın; “Herkesin fikir birliğine vardığı bir akşam, kayıp bir akşamdır. (Akt; Walter Isaacson, 2013)” sözü hatırlara gelebilir. şüphesiz evrensel bir olgu olan çocuk ile ilgili bir konu olarak; yine küresel bir kapsama sahip olan çocuk hakları alanında da bir konsensüs arayışının araştırmacılar arasında ön plana çıkması, son derece anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bu durumun, eğitimsel çocuk hakları araştırmaları alanına sağlayabileceği çeşitli avantajlar mevcut olduğu gibi, bunun önemli bazı riskleri de gündeme getirebileceği göz ardı edilmemelidir. Nitekim metinde, araştırmacılar tarafından bu konuda her ne kadar olumlu yaklaşımların sergilenmiş olduğunu görüyor olsak da bunun yanı sıra bazı kaygıların da dile getirilmiş olduğunu görüyoruz. Fikir birliğinin merkezi disiplin pozisyonlarını doğrularak güçlendirebileceği ve hatta çocuk haklarına ilişkin temel konularda ortak bir duruşun sergilenmesine olanak sağlayabileceği yönündeki tespitler, bu olumlu tutumlara verilebilecek güzel bir örnektir. Diğer taraftan bu durumun, çocuk hakları ile ilintili konulara eleştirel bir tavırla yaklaş-